

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ CASE-STUDY ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

О. Слатвінська,

*кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії професійної освіти і навчання Інституту
професійно-технічної освіти НАПН України*

Характерною особливістю методу case-study є створення проблемної ситуації з реального життя. Використання методу case-study при викладанні низки предметів учням ПТНЗ сільгоспрофілю дозволить посилити пізнавальний інтерес до навчання, сприятиме розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок майбутніх аграріїв.

Ключові слова: навчально-виховний процес, метод case-study, ПТНЗ, ПТО.

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті зазначається, що освіта "є засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені" [13]. Належне виконання цих завдань можливе за умови модернізації самої освіти, ключовими позиціями якої мають стати такі принципи, як відродження національно-культурних традицій українського народу, демократизація та гуманізація всього навчально-виховного процесу, створення передумов для підготовки кваліфікованих робітників нового типу, всебічно освічених, творчих, які вміють швидко адаптуватись у нових економічних умовах. До такого розуміння своєї ролі в наш час готовий не кожен педагогічний працівник, при цьому й сама система підготовки та перепідготовки викладачів потребує вдосконалення. Докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній галузях і викликана ними побудова якісно нової системи національної освіти потребує радикального перегляду її мети, принципів, змісту, які могли б сприяти вихованню освіченої, культурної та професійно здібної особистості.

Останнім часом для сучасної освіти характерне застосування технологій, які сприяють:

- індивідуалізації навчання;
- діяльнісній активізації учнів;
- діалоговій взаємодії між викладачем і учнем (педагогіка співробітництва).

Основні пріоритети інтерактивної моделі навчання передбачають: скорочену кількість лекцій, самостійну роботу учнів, модульний контроль за засвоєнням навчальної інформації. Система професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні на сучасному етапі знаходиться на перетині питань використання традиційних технологій та інтерактивних методів і прийомів навчання.

До ряду інноваційних методів навчання у професійних навчальних закладах України відноситься "case-study" – проблемно-пошуковий метод навчання, який базується на конкретних прикладах чи ситуаціях підприємницької діяльності [16]. "Кейс" – це інструмент, який дозволяє застосовувати теоретичні знання щодо вирішення практичних завдань, він сприяє розвитку в учнів самостійного мислення, поєднує теорію і практику, вивчає реальні ситуації з бізнес-практики. Цей метод сьогодні завоював передові позиції, вважається одним з найбільш ефективних способів навчання спеціалістів навичкам вирішення

Дидактичні аспекти використання Case-Study технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників аграрного профілю

типових проблем і являє собою альтернативу лекціям. У західних школах для розглядання типових ситуацій відводиться 35–40% навчального часу [21]. Лідером по збору і розповсюдженню кейсів є створений в 1973 році за ініціативою 22 вищих навчальних закладів The Case Clearing House of Great Britain and Ireland. З 1991 року він називається European Case Clearing House (ECSH). ECSH є некомерційною організацією, яка пов'язана з організаціями, що надають та використовують кейси, і розташовані в різних країнах світу. На даний час до складу ECSH входить приблизно 340 організацій, серед яких The Harvard Business School Publishing, Інститут розвитку менеджменту (IMB) в Лозанні, в Швейцарії, INSEAD у Фонтблело у Франції, IESE в Барселоні в Іспанії, Лондонська бізнес-школа в Англії, а також Школа менеджменту в Кранфілде. У кожній з цих організацій своя колекція кейсів, право на розповсюдження яких має ECSH. Рядовий студент західної школи за час навчання розбирає до 700 "кейсів". В Україні на даний час написання кейсів знаходиться на стадії розробки, але впровадження у навчальний процес "кейсів" вже давно стало реальною необхідністю.

До ряду інноваційних методів слід віднести: комп'ютерні ігрові моделі, письмові дискусії, комп'ютерне тестування, пілотні кооперативні навчаючі проекти, інтерв'ю та ін. Такі методи сприяють розвитку в учнів самостійного мислення, формуванню власної думки, генеруванню нових аргументів, навчанню аналізу проблеми та прийняттю рішень. Така інноваційна діяльність викладачів має бути орієнтована на професійно-творчий початок в організації навчально-виховного процесу [8; 20], підтримку новітніх технологій, потребу творити і мислити.

Перед системою ПТО сьогодні постає проблема опанування педагогічними працівниками та адміністраторами нової компетентності – можливості працювати у високорозвиненому інформаційному просторі, ефективно використовувати його можливості у навчальній діяльності. Аналіз складових інформаційної компетентності викладачів свідчить про те, що вона не зводиться до знань та вмінь працювати з комп'ютером, а передбачає компетентність в області дидактики та теорії ви-

ховання, за допомогою яких викладач зможе реалізувати розвивальну та виховну функцію навчання. Розуміння компетенції як "готовності" до будь-чого передбачає в нашому випадку високий ступінь мобільності працівника для вирішення окремих завдань. Перехід до компетентнісного підходу в освіті передбачає таку структуру: мета професійної освіти (компетенції, які в сукупності формують компетентність) – форми і методи освіти – зміст освіти – прийоми, засоби, технології навчання. Виникає потреба в забезпеченні науково обґрунтованих педагогічних умов реалізації загальнопедагогічного принципу наступності вивчення агрономічних дисциплін у професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ); в опрацюванні нових технологій навчання, зокрема, використання case-studies у профпідготовці учнів таких закладів аграрного профілю, в яких були б реалізовані сучасні концепції ПТО, і використання яких сприяло б вивченню сільськогосподарських дисциплін.

З методичної точки зору, "кейс" – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що "містить структурований опис ситуацій, запозичених з реальної практики" [2; 4]. "Кейс", на думку І.В. Гладких, є єдиним інформаційним комплексом, що дозволяє зрозуміти ситуацію. У перекладі з англійської, "кейс-стаді" – повчальний випадок, опис ситуації, яка реально існувала. За визначенням Ш.І. Бобохужаєва, З.Ю. Юлдашева, це "сукупність умов та обов'язків, що описують конкретні, реальні обставини на даному етапі", моделювання життєвої ситуації [2]. Як інтерактивний, метод кейс – стаді може застосовуватися при: закріпленні знань та вмінь, що були отримані на попередніх заняттях; розвитку навичок аналізу та критичного мислення; зв'язку теорії та практики. Його використання в навчальному процесі, за І.В. Гладких, дозволяє розвивати в учнів дослідницькі, комунікативні аналітичні навички. Вони передбачають вміння класифікувати, відокремлювати корисну та несуттєву інформацію, аналізувати її. Практичні навички дозволяють використовувати отримані знання на практиці. Творчі навички – можливість прийняття альтернативних, креативних та нестандартних рішень. Комунікативні навички – вміння вести дискусію, використовувати наочний мате-

ріал, мультимедійні засоби, відстоювати власні переконання. Соціальні навички – оцінка поведінки людини, вміння слухати співрозмовника, підтримувати дискусію, аргументувати її. Навички самоаналізу – здатність аналізувати моральні та етичні проблеми спілкування.

Проблемі впровадження нових технологій навчання присвячені праці Б.Г. Ананьєва, С.Я. Батишева, В.С. Безрукової, А.П. Беляєвої, М.М. Берулави, О.К. Бушлі, Ш.І. Ганеліна, Р.С. Гуревича, О.С. Дубинчук, І.А. Зязюна, А.А. Киверялга, В.А. Козакова, Ю.А. Кустова, В.М. Мадзігона, М.І. Махмутова, Н.Г. Ничкало, А.В. Усової, В.Г. Онушкіна, П.І. Підкасистого, О.Ю. Пінаєвої, С.О. Сисоевої, Ю. Сурміна, Л.Д. Хромової, Г.М. Цибульської та інших [16; 19].

Узагальнення результатів вивчення практичного досвіду опрацювання й використання різноманітних технологій навчання під час вивчення сільськогосподарських дисциплін у ПТНЗ переконує в тому, що в більшості з них залишились старі підходи до організації навчального процесу і застосовуються традиційні форми, методи, технології навчання [6; 7]. Тому залишились певні суперечності між теперішнім змістом і якістю профпідготовки в ПТНЗ, насамперед, агрономічного профілю і високими технологічними вимогами до сучасного виробництва; зростанням обсягів, ускладненням рівня знань і зростанням неможливості їхнього ефективного засвоєння учнями за умов застосування традиційних дидактичних методів, засобів і прийомів навчання.

Мета статті полягає саме у висвітленні ідеї використання методу case-studies технології у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю.

Метод "кейс-стаді", введений на початку ХХ ст., пропонує освіті багато нового. Але і від викладачів вимагає багато – як при оволодінні його робочими прийомами, так і при проведенні навчальних занять. Під час реалізації методу учні дуже швидко приходять до висновку, що для успішної розробки цікавого навчального проекту необхідно багато чого навчитись та здобути ряд спеціальних, більш вузьких знань, вмінь та навичок з тих чи інших предметних галузей.

Сучасний рівень науки і техніки потребує формування і виховання творчо мислячих кваліфікованих робітників. Сьогоднішньому учню недостатньо лише поглинання "готової" інформації. Необхідно навчити його самостійно шукати способи розв'язання проблем, пов'язаних з реальними ситуаціями у житті, з майбутньою діяльністю. Учень є суб'єктом діяльності, дослідником проблем. Викладач, в свою чергу, організує взаємодію з учнями, створює умови для розвитку їх самостійності [3]. Формування професійних навичок майбутніх аграріїв забезпечують викладачі спеціальних дисциплін, які працюють над розвитком творчого робітника, що є не лише носієм певної суми знань, а й здатний вирішувати виробничі завдання на достатньому науково-технічному рівні і з відповідним ступенем ризику. У своїй роботі вчителі спецдисциплін віддають перевагу модульній, проблемній, імітаційній технологіям навчання [11]. Це передбачає послідовні і цілеспрямовані пізнавальні завдання, які учні розв'язують під керівництвом наставника і активно засвоюють нові знання. Використання теоретичних та дослідних завдань саме по собі ще не робить навчання проблемним. Все залежить від того, наскільки учителю вдається надати цим роботам проблемного характеру і поєднати це з іншими методичними підходами. Навчання стає пізнавальною проблемою, якщо воно потребує роздумів над нею, викликає в учнів пізнавальний інтерес, базується на попередньому досвіді.

Впроваджуючи нові технології навчання, викладачі спецдисциплін долають основні етапи процесу постановки і розв'язання проблеми: аналіз ситуації і постановка проблеми; побудова гіпотези; доведення гіпотези.

Процес аналізу проблемної ситуації і постановка проблеми передбачає, насамперед, усвідомлення учнями суперечності, тобто бачення проблеми. Щоб її сформулювати, слід виявити несумісні судження, суперечливі інформації і об'єднати їх запитанням, відповідь на яке прояснить цю суперечність.

На етапі побудови гіпотези процес вирішення поставленої проблеми починається з актуалізації наявних знань і досвіду, використання яких у подібних ситуаціях приводило б до успіху. Неможливість вирішення проблеми

Дидактичні аспекти використання Case-Study технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників аграрного профілю

відомими способами спонукає до формулювання припущення, гіпотези про інші способи її вирішення. Побудова гіпотези – кульмінаційний момент вирішення проблеми, це своєрідний стрибок, перехід від того, що є, до того, чого немає.

Для доведення гіпотези формулюється завдання, яке може мати як теоретичне, так і практичне значення і використовуватись на заняттях чотирьох груп проблемно-пошукових методів:

1. Демонстраційне вирішення проблеми викладачем – показовий проблемний виклад, демонстраційний експеримент.

2. Самостійна проблемно-пошукова діяльність учнів – учнівське дослідження, навчальний експеримент вирішення практичних і теоретичних проблем.

3. Колективна проблемно-пошукова діяльність учнів – навчальний диспут, дискусія, колективне дослідження.

4. Спільна проблемно-пошукова діяльність викладача і учнів – дискусія, продуктивний діалог, евристична бесіда, ділова гра.

З метою кращого сприйняття, усвідомлення та засвоєння навчального матеріалу важливим засобом посилення розумової активності учнів є вмiла постановка проблеми, створення проблемної ситуації, в якій загострюється суперечність між наявними в учнів знаннями, способами дії та новими завданнями, для розв'язання яких набутого досвіду недостатньо. Шляхи вирішення поставленої проблеми розкриває викладач. Але при цьому ставиться цілий ряд запитань або завдань для учнів, що залучає їх до розв'язання проблеми. Шляхом такої лаконічної бесіди викладача з учнями з'ясовується відповідь на поставлене завдання. Шукаючи розв'язок ситуації методом аналогії, учні виявляють причини порушень. Такий метод вивчення нового матеріалу сприяє активізації розумової діяльності учнів, спонукає до розвитку творчого мислення. Науково обґрунтовані інновації у галузі освіти пов'язані з удосконаленням праці викладача. Тому викладачам спецдисциплін потрібно бути постійно в пошуку, вивчати, досліджувати сучасні інноваційні технології навчання. Викладачі спеціальних дисциплін розробляють кейси на основі діяльності сільгосп підприємств [10]. Для прикладу беруться базові

підприємства, які добре знають всі учні, оскільки проходять на них виробничу практику, використовується історія розвитку підприємства, його структура. Розробка кейсу присвячується конкретній події, яка відбулася на підприємстві (наприклад, банкрутство сільгосп підприємства, вирощування молодняка великої рогатої худоби, дослідження ролі бджіл у підвищенні урожайності сільськогосподарських ентомофільних культур, оновлення посівного обороту з метою розробки раціональної структури посівних площ для вирощування технічних культур). Технологію навчання за кейс-методом організовують за різними методиками. В.Ю. Стрельников її описує так:

- "входження" і розуміння ситуації;
- постановка діагнозу, з'ясування можливих причин появи симптомів;
- визначення стратегічних питань і ключових проблем (виявлення справжньої причини);
- вироблення стратегічних альтернатив (пошук варіантів рішень);
- оцінювання і вибір альтернатив (вибір оптимального рішення);
- захист, обґрунтування рішення [17].

До кожного з цих етапів ставляться відповідні завдання:

- уважно прочитати кейс, ознайомитися із ситуацією;
- виявити проблему; узагальнити і проаналізувати інформацію;
- розвинути гіпотези, уточнити проблему;
- сформулювати альтернативні рішення;
- оцінити альтернативи, скласти перелік переваг і недоліків кожної з альтернатив;
- підтвердити продуктивність рішення, обґрунтувати переваги.

Грамотно розроблений кейс – це інструмент, за допомогою якого в навчальну аудиторію привноситься частина реального життя, реальна ситуація, що виникла в ході педагогічної діяльності, над якою треба самостійно попрацювати й представити обґрунтоване рішення [1; 18]. Кейси, зазвичай, підготовлені в письмовій формі й складені, виходячи з досвіду реальних людей. Вони читаються, вивчаються й обговорюються. Кейс – це описання складної ситуації, яку, для того

щоб зрозуміти, потрібно спочатку розкласти на частини, проаналізувати кожну з них, а потім знову скласти разом, щоб одержати цілісне уявлення про ситуацію. Таким чином, з'являється ще одна важлива категорія методу "case-study" – "аналіз ситуації".

Можна виділити декілька завдань, які повинні бути вирішені при аналізі ситуації: здійснення проблемного структурування, що припускає виділення комплексу проблем ситуації, їхньої типології, характеристик, наслідків, шляхів дозволу; визначення характеристик, структури ситуації, її функцій, взаємодії з навколишнім і внутрішнім середовищем; встановлення причин, які призвели до виникнення цієї ситуації й наслідків її розгортання; діагностика змісту діяльності в ситуації, її моделювання й оптимізація; побудова системи оцінок ситуації, її складових, умов, наслідків, дійових осіб; підготовка передбачень щодо ймовірного, потенційного й бажаного майбутнього; вироблення рекомендацій щодо поведінки дійових осіб у ситуації; розробка програм діяльності в даній ситуації [4]. Завдання роздаються учням заздалегідь, формуються групи по 3–4 особи, які індивідуально обговорюють кейс, виявляють проблему, приймають рішення. На практичному занятті кожна група учнів виступає з власними гіпотезами, в ході дискусії вони оцінюються, зазначаються переваги і недоліки кожної. Викладач виконує роль координатора процесу співтворчості – генерує запитання, фіксує відповіді, підтримує дискусію, спрямовуючи її хід на вирішення поставленої проблеми. Усі варіанти рішень виносяться на загальну дискусію. Тут зіштовхуються різні точки зору на проблему й різні варіанти її вирішення.

Таким чином, повертаючись до визначення методу case-study, можна сказати: це метод, який містить у собі водночас спеціалізований навчальний матеріал, що включає кейс (текстовий опис подій), інструкцію по роботі з даним кейсом, рекомендації з використання кейса та спеціальну технологію використання цього матеріалу в процесі навчання [21].

Особливості методу case-study такі:

– неоднозначність розгортання ситуації й характер варіативності її вирішення вчить тому, що не буває єдино вірної відпові-

ді, яка допомагає виробити кілька можливих відповідей відразу;

– кейси й додатки до них дозволяють використати різноманітні джерела знань;

– колективний характер пізнавальної діяльності припускає різноманітні форми роботи: обмін думками, обговорення, мозкову атаку, роботу в малих групах, дискусію. Колективність є найважливішою передумовою синергетичного ефекту, тобто множення зусиль учасників навчання й пізнавального результату;

– індивідуальна й колективна робота в умовах вільного висловлювання ідей дозволяє говорити про творчий процес пізнання, що у свою чергу забезпечує наявність не тільки логічної моделі пізнання, але й механізмів образного, інсайтного пізнання.

До кейсів висувається ряд вимог. Кейс повинен містити реальну, обґрунтовану інформацію, достатню для того, щоб той, кого навчають, зміг уявити себе в описаній ситуації й ототожнитися з людьми, що беруть участь у ній. За своєю природою кейс тим кращий, чим у більш реальну ситуацію потрапляє той, хто її вивчає [14]. Ситуація повинна бути зрозумілою до найменших дрібниць. Однак за своєю конструкцією вона не повинна являти собою добре сформульовану проблему. Навчання пошуку й формулюванню проблеми є принциповим у застосуванні методу case-study.

Добре написаний кейс повинен являти собою ланцюг послідовних подій зі своєю тимчасовою структурою, які містять у собі провокаційні моменти, що сприяють появі в групі суперечок, обговорень, бажання думати, міркувати, розробляти варіанти рішень. Значимим буде і той факт, що ситуація повинна мати цікавий сюжет, насичений подіями, персонажами, почуттями, емоціями, динамікою, що робить її частиною реального життя. Бажаною є свідомо драматизація ситуації. Однак при цьому кейс повинен містити дозовану інформацію, що дозволила б тому, кого навчають, швидко зануритись у проблему й мати всі необхідні дані для її вирішення. Кількість описуваних подій і фактів повинна бути досить обмеженою. З одного боку, необхідно "заплутати" ситуацію, але з іншого – не повинно бути зайвих даних. Матеріал містить

констатацію подій, але аналіз і висновки покладаються на читача. Залежно від мети, переслідуваної автором кейса, якась інформація може бути висунута на передній план, у той час як інша – навмисне замаскована або не використана зовсім [21].

Вважається, що кейс може бути складений на підставі узагальненого досвіду і не обов'язково відбивати реальну діяльність [1]. Скоріше, кейс у кожному разі повинен містити максимально реалістичну картину подій і кілька конкретних фактів. У цьому випадку виклад реальних і вигаданих подій зітре розходження між ними.

Що стосується структури самого кейса, то стиль викладу повинен забезпечити оперативне знайомство з матеріалом. Від специфіки цільової групи залежить обсяг кейсів. Ті, що застосовуються на перших заняттях, повинні бути простими й короткими. Кейс-матеріал, написаний для заключних занять курсу, може бути ускладнений більшою кількістю інформації, частина якої для ускладнення вирішення зазначеної проблеми буде навмисно надлишкова. Або навпаки, з кейса буде прибрана частина важливої інформації, що змусить учасників більш продуктивно мислити, спонукає задуматися над тим, аналіз яких наявних даних дозволить відтворити відсутня ланка інформаційного ланцюга. Додатковий матеріал для кейса наводиться в додатку.

У разі використання методу кейсів, слід враховувати певні вимоги.

Будь-яке навчальне заняття з використанням методу case-study – це особлива технологія, якої обов'язково необхідно дотримуватись. Роботу з методу case-study можна розділити на певні етапи, що мають свої педагогічні цілі, завдання, а також рольові функції учасників.

Підготовчий етап. Під час цього етапу педагог, відповідно до мети і завдань заняття, вибирає потрібний кейс і підбирає літературу, необхідну для підготовки до заняття з використанням методу case-study.

Вступна частина заняття. Цей етап припускає короткий вступ педагога. Якщо учасники раніше не працювали за методом case-study, необхідно познайомити їх із цим методом як з однією з форм активного навчання, коротко озвучити основні етапи їхньої

подальшої роботи, а також позначити способи й критерії оцінки роботи на занятті за даним методом. Варто також звернути увагу на принципи, що лежать в основі методу. На цьому етапі учасникам роздають кейси, з якими вони будуть працювати, подається інструкція по роботі з ними, озвучується чітке формулювання завдання.

Розбір кейса в малій групі складом 3–6 осіб. Перед початком цього етапу педагогу обов'язково необхідно озвучити часові межі, завдання роботи, у якому вигляді повинен бути оформлений результат, звіт про роботу. На цьому етапі можливі обговорення й аналіз висновків, зроблених за матеріалами кейса самостійно.

Основні завдання даного етапу для учасників навчання такі:

1. Визначення основних проблем аналізованої ситуації, рівня виникнення їх і прийняття рішень, мети й шляхів вирішення головної проблеми, обмежень і вимог до вирішення.

2. Підготовка до формулювання власних висновків і висновків перед групою.

Обов'язковими вимогами цього етапу виступають: участь кожного в обговоренні; можливість для кожного висловити свою точку зору й мати уявлення про думки інших; командний характер роботи, що вимагає вміння вислуховувати й урахувати інші думки.

У цілому, робота відбувається в такий спосіб: обговорення отриманої вступної інформації, яку містить кейс, обмін думками щодо плану роботи над проблемою, дискусія – робота над проблемою (тут активно можуть використовуватися інші активні методи, наприклад, мозковий штурм, мета-план), вироблення рішень проблеми, дискусія для прийняття остаточних рішень, підготовка доповіді. Для подання результатів малим групам рекомендується підготувати на одній сторінці резюме з висновками у вигляді тексту, графіка, таблиці. Роль викладача на цьому етапі зводиться до спостереження й контролювання роботи малих груп для попередження їхнього виходу за рамки теми, завдань і часу.

Дискусія в загальній групі. Вона організовується на основі повідомлень підгруп. Представники кожної з підгруп виступають зі

своїм аналізом кейса, причому, слухачі виступають надалі в ролі опонентів до доповідача. Основне завдання етапу – виявити різні точки зору й тим самим забезпечити об'єктивний аналіз пропонованої ситуації. Цей етап повинен будуватися й проводитися за всіма законами класичної дискусії.

Застосування методу case-study вимагає вміння конструювати кейс. При цьому *процес конструювання* можна розкласти на дві складові: створення кейсу й проведення заняття. Наразі відчувається величезний дефіцит кейсів, які можуть бути використані для підліткової та молодіжної аудиторії. Тому перед педагогом, що бажає використати метод case-study, постає питання самостійної розробки й написання кейсів. Процес конструювання кейса можна описати в такій послідовності його складових:

1. Визначення того розділу курсу, якому буде присвячений кейс. У кожному конкретному випадку педагог – укладач кейса – повинен чітко уявляти, яка роль буде відведена кейсу в системі занять за курсом. Від цього буде залежати місце кейса в загальній програмі й форма ведення конкретних занять.

2. Формування навчальних цілей і завдань кейса – визначення того, які знання й навички повинен "охопити" кейс: чи буде за своїм призначенням майбутній кейс ситуацією – ілюстрацією до лекційного матеріалу, який демонструє яке-небудь теоретичне положення, або він буде містити в собі проблемну ситуацію (в основі закладена якась проблема, для знаходження й аналізу якої учасникам необхідно використати весь спектр отриманих ними раніше теоретичних знань, власного досвіду).

3. Визначення проблематики ситуації. Дуже важливе місце в процесі конструювання кейса займають визначення проблеми, навколо якої буде розвертатися ситуація.

4. Побудова моделі ситуації. Говорячи про цю складову процесу конструювання кейса, необхідно зупинитися на тому, якими за будовою можуть бути кейси.

Так, з позиції аналітичних труднощів можна виділити три групи кейсів: *прості* (у них чітко простежується проблема й варіанти її рішення, які учасникам необхідно виділити, обговорити й запропонувати альтернативу);

складні (припускають наявність у кейсі проблеми, однак способи її вирішення учням необхідно знайти самостійно); *надскладні* (учасникам необхідно самостійно визначити й сформулювати проблему, розробити різні варіанти її рішення учням необхідно самостійно); *надскладні* (учасникам необхідно самостійно визначити й сформулювати проблему, розробити різні варіанти її вирішення, вибрати оптимальний варіант).

5. Пошук інформації для ситуації. При цьому джерела інформації можуть бути найрізноманітніші. Серед основних джерел можна виділити такі, як художня й публіцистична література (вона може підказати гарні ідеї й навіть визначити сюжетну канву кейса), "місцевий матеріал" (його джерелом є практичний досвід конкретного педагога, реальний випадок з життя).

6. Створення опису ситуації – написання тексту кейса.

7. Розробка методичної частини кейса. Вона пояснює його місце в курсі й формулює завдання з аналізу.

Після того, як кейс розроблений, він обов'язково повинен пройти апробацію.

В більшості випадків кейс повинен містити:

- події, імена і посади;
- головних героїв;
- дати і місце, де відбувається дія;
- опис конкретної ділової проблеми;
- інформацію про країну, галузь і продукт;
- інструкцію з викладання, в якій розглядаються зразкові питання по даному кейсу, визначена цільова група, цілі викладання, аналіз проблем і їх концептуальне обґрунтування.

Більшість навчальних ситуацій ґрунтуються на дослідженнях автора "кейса", причому використовується реальна інформація про діяльність фірми. Як додаткова або альтернативна інформація можуть бути використані матеріали, опубліковані у пресі (газети, журнали, інші видання, навчальна ситуація може містити відео-, аудіоматеріали, матеріали на електронних носіях або будь-які інші). Нова ситуація є коротким описом існуючої ситуації або серії подій, що мали місце в організації. Події, або з реального життя, або вигадані, разом з діаграмами і таблицями

складають сценарії, які необхідно проаналізувати і прокоментувати, а також визначити проблеми і виробити рішення [4].

У даний момент ситуація така, що більшість викладачів "перехворіли" діловими іграми, частково усвідомивши їх позитивні сторони та недоліки, і тепер перейшли до захоплення методом "case-study". Але виникає ряд проблем: зазвичай, використовуються західні "кейси", оскільки банку вітчизняних ситуацій на даний момент не існує. Такі навчальні ситуації служать "інтерпретацією" західних концепцій, які, у свою чергу, є "зліпком" ділового життя країн з розвинутою ринковою економікою. Україну важко віднести до таких країн. Виходячи з вже описаних причин, виникають труднощі із створенням "кейсів" на матеріалі вітчизняних підприємств. Основне обмеження пов'язане з тим, що вони можуть сприйматися учнями як дещо академічні, оскільки припускають аналіз і обговорення чужої ситуації або проблеми [12]. З цього виходить, що для отримання максимальної користі з методу групової роботи необхідно підбирати матеріал, здатний викликати найбільший інтерес в учнів, і організувати роботу над ним так, щоб забезпечити їх активну участь [17].

У профтехосвіті основна проблема зараз полягає в тому, що в реальності не існує, за рідкісним виключенням, викладацьких кадрів з таким рівнем кваліфікації і набором таких навичок. Проблема полягає в тому, що викладачі, як правило, є фахівцями з однієї дисципліни, а справжній кейс ґрунтується на реальності, яка може бути правдоподібно описана в міждисциплінарних термінах. До цього необхідно додати, що хороший кейс передбачає знання реальної практики, яку викладачі, зайняті тільки у сфері освіти, не знають. Це веде до того, що викладачі часто запозичують готові кейси і, в кращому разі, лише адаптують їх до своєї педагогічної практики. У цьому випадку вони потрапляють у важку ситуацію, адже вони викладають окрему дисципліну [15]. Тому рішення лежить в двох площинах:

- навчання викладачів конструюванню і адаптації кейсів;
- трансформація навчального процесу в такі форми, які дозволяли б повноцінно застосовувати цей метод.

Як для письмового, так і для усного аналізу необхідно:

1. Щоб ефективно проаналізувати ситуацію, корисно скласти модель, на основі якої і побудувати роздум про ситуацію. Зазвичай, учбові ситуації містять декілька взаємозв'язаних проблем і питань, які дозволяють застосувати різні ідеї курсу в процесі аналізу.

2. Аналізуючи ситуацію, треба уникати надто загальних висловів. Бажано робити конкретні пропозиції. Особливо важливо спробувати бути конкретним в пропозиціях і рекомендаціях, що відносяться до майбутніх дій. Тому замість простої констатації слід пояснити, чому потрібно слідувати саме цим рекомендаціям, і як їх необхідно здійснити. Іноді корисно вказати на потенційні пастки і труднощі, пов'язані з рекомендаціями.

3. Переходячи від оцінки ситуації до пропозиції плану дій, слід застосувати критичний підхід. Має бути розроблена певна кількість ідей і розглянуті всі "за" і "проти" для кожної рекомендації. Треба уникати грандіозних рішень і пропонувати лише те, що важливе і здійсненне.

4. Зазвичай, більшість навчальних ситуацій допускає декілька різних тлумачень. Треба бути готовим до невизначеності і неоднозначності. Не зупинятися після виявлення однієї з них, а турбуватися виявленням декілька шуканих.

5. Не існує "єдино вірної" відповіді на запитання, від учня вимагається, щоб його пропозиції були виправданими і щоб він міг їх захистити.

У процесі обговорення ситуації вірогідна критика інших учнів, що захищають іншу точку зору. Не треба лякатися цієї критики, оскільки краще розглядати це обговорення як можливість навчитися тому, що несе за собою критика, і тому, як з нею працювати. І оскільки немає єдино правильного рішення ситуації, то дискусія і критика повинні розвивати здібності викладача та учнів у захисті своєї позиції. Можливе заперечення думок, але це повинно бути зроблене тактовно, і не має виглядати як заперечення точки зору інших.

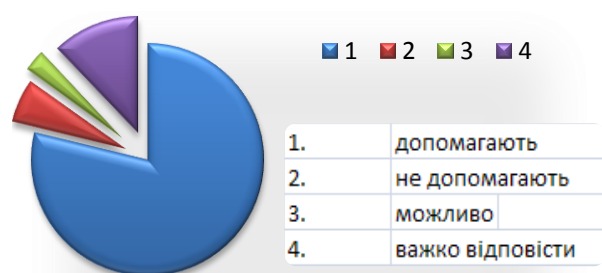
Результати дослідження

Лабораторією методик професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти Національної Академії Педа-

гогічних Наук України на базі ПТУ №74 створено експериментальний майданчик за темою "Використання кейс-технологій при викладанні у ПТНЗ аграрного профілю", завданням якого є розробка і експериментальна перевірка дидактичних комплексів по використанню кейс-технологій, розробка методичних рекомендацій до використання кейс-технологій, проведення практичних семінарів, тренінгів та індивідуальних консультацій.

При всій очевидності переваг і цінностей цього методу, на шляху у педагогів-новаторів можуть виникнути й проблеми, і труднощі. Одним з недоліків є те, що ПТНЗ, які розташовані на периферії, мають обмежений доступ до загальної та регіональної інформації і мають можливість лише епізодично використовувати методику в навчальному процесі. У результаті проведеного анкетування серед учнів та вчителів і аналітичного дослідження були виявлені такі ситуативні закономірності: застосування case-studies технології у професійній підготовці учнів ПТНЗ аграрного профілю спричинюють до використання свого досвіду на практиці, створюють умови для вирішення будь-яких життєвих проблем, пристосування до будь-яких обставин, використання досвіду інших людей. Більшість учнів переконані, що в опануванні вибраною професією їм допомогли спецдисципліни, де використовувались кейс-технології, і хотіли би, щоб в ПТНЗ застосовувались й інші інноваційні методики навчання.

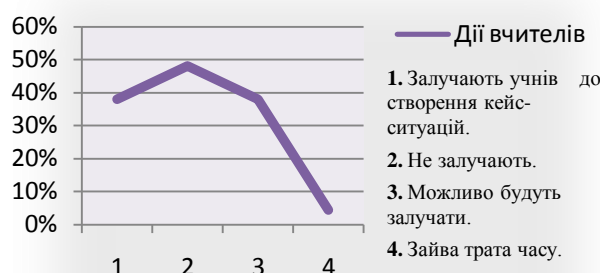
Рис. 1. Вплив кейс-технологій на опанування спецдисциплін учнями ПТНЗ

Результат наших досліджень показав, що у тих групах, де викладачі використовували кейс-технології, успішності учнів ПТНЗ зі

спецдисциплін на достатньому рівні була у 81%, на середньому – у 15%, та низькому – у 2%.

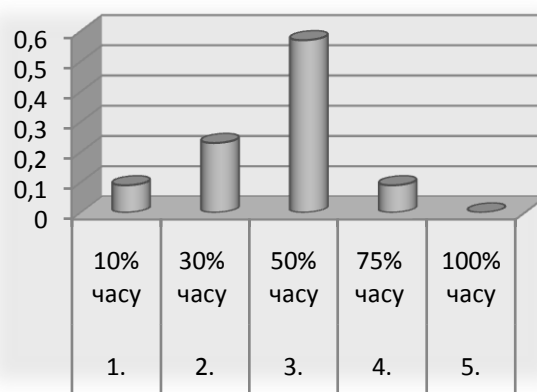
Впровадження в навчальний процесі інноваційних технологій викладання спецдисциплін подобається всім опитаним вчителям. Але на співробітництво з учнями по створенню навчальних кейсів мають неоднозначну думку: менше половини викладачів залучають вихованців до співпраці.

Дії вчителів

Рис. 2. Співробітництво учителів та учнів щодо створення кейс-ситуації

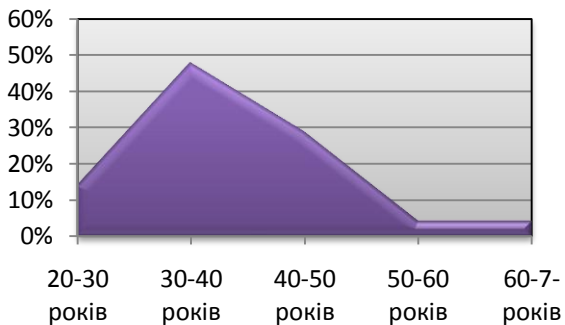
85% викладачів підтвердили, що успішність учнів із спецдисциплін, де використовуються кейс-технології, вища; 4% стверджували, що однакова; 9% викладачам було важко відповісти на це запитання.

Рис. 3. Додаткова затрата часу вчителями на підготовку уроків, на яких використовуються кейс-технології

Підготовка до уроків, на яких використовуються кейс-технології, забирає набагато більше часу, що фінансово не компенсується.

Вікові категорії вчителів ПТНЗ №74

Рис. 4. Вікові категорії вчителів ПТНЗ №74, які використовують кейс-технології

Попри труднощі, для 95% викладачів важливіше моральне задоволення від творчості, 4% вчителів дали негативну відповідь.

Рис. 5. Задоволення професією вчителями ПТНЗ

95% викладачів підтвердили те, що рівень менталітету, культури, інтелекту учнів впливає на навчання. Те, що розбіжність між формальним і неформальним лідерством в

групах ускладнює педагогічний процес, не дозволяє досягнути методичної мети підтвердили 28% викладачів, варіант можливості був присутній у 42% вчителів, 14% з них дали негативну відповідь, 9% було важко відповісти на це питання.

Висновки. Перевага кейс-методу в порівнянні з традиційними, що застосовуються у навчальному процесі, є незаперечною. Метод, що базується на концепції розвитку розумових здібностей, не виключає можливості використання традиційних методів через те, що і викладач, і учні ПТНЗ мають володіти понятійно-категоріальною системою науки, яка допомагає пов'язати навчання з досвідом реального життя і дає шанс реального застосування знань. Використання цього методу в ПТНЗ аграрного профілю дасть можливість поглибити знання учнів із спецдисциплін, встановити тісний зв'язок між теорією та практикою, сформувати в учнів вміння аналізувати ситуацію, робити висновки, приймати рішення в нетипових і непередбачуваних ситуаціях.

Використання продуктивних педагогічних технологій інтерактивного навчання, зокрема, "кейс-стаді" у навчально-виховному процесі дасть учневі змогу не тільки готуватися до майбутньої професії, але і розвивати в собі почуття гідності сучасного громадянина, який зможе відстояти свою точку зору в будь-якій життєвій ситуації. Запровадження інноваційних технологій навчання забезпечить не просто отримання знань, але і творче відношення до них, сприятиме формуванню і вихованню освіченого, творчого, професійно здібного кваліфікованого сільгоспробітника.

Література

1. Багиев Г.Л., Наумов В.Н. Руководство к практическим занятиям по маркетингу с использованием кейс-метода [Электронный ресурс]. // Энциклопедия маркетинга. – Режим доступа: <http://www.marketing.spb.ru/read/m21>.
2. Бобохужаев Ш.И., Юлдашев З.Ю. Инновационные методы обучения: особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования. – Ташкент. – 2006. – 88 с.
3. Голубева М.О., Егорова В.В. Сравнительный анализ проблемного обучения та методу

випадків і ситуацій // Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – № 33. – К.: ВД "КМ Академія", 2004. – С. 7–11.

4. Гордійчук Г.Б. Використання кейс-методу як засіб забезпечення професійної спрямованості викладання загальноосвітніх предметів у ПТНЗ // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід,

проблеми : Зб. наук. пр. – Київ-Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2004. – Вип. 4. – С. 209–215.

5. Грязневич В. Инновационная проекция // Эксперт. – 2003. – № 18. – С. 18–20.

6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : Навч. посібник. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

7. Застосування навчальних кейсів у ПТНЗ сільськогосподарського профілю. – Інформаційні матеріали. – К. :2009. – 115 с.

8. Исаев И.Ф. Преподаватель высшей школы США : профессионально-педагогическая подготовка : Монография. – М. : – Белгород : Изд-во БелГУ, 2001. – 144 с.

9. Кошманова Т. "Кейс"-метод в педагогичній освіті США // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 22–24.

10. Миронець О.М. Використання кейс-проектів для ПТНЗ сільськогосподарського профілю. Удосконалення управління регіональною системою професійно-технічної освіти в Україні. – Дніпропетровськ : Інформаційно-аналітичний збірник за підсумками обласного ярмарку педагогічної та учнівської творчості професійно-технічних навчальних закладів, 2008. – С. 19–23.

11. Михайлова Е.А. Кейс и кейс-метод: общие понятия / Е.А. Михайлова // Маркетинг. – 1999. – №1. – С. 109–117.

12. Михайлова Е. А. Кейс и кейс-метод: процесс написания кейса / Е.А. Михайлова // Маркетинг. – 1999. – №5. – С. 113–120.

13. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті // Педагогічна газета. – 2001. – Липень. – С. 4.

14. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок / Інтерактивні технології навчання. – К. : А.С.К., 2004. – 32 с.

15. Сбруева А. Болонський процес : пошуки шляхів підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти // Шлях освіти. – 2002. – №1. – С. 18–21.

16. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / Под ред. Ю.П. Сурмина. – К. : Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.

17. Стрельников В.Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання. – Книга 2. – Полтава, 2002. – С. 145, 91.

18. Фицула М.М. Педагогіка. Посібник. – К. : Видавничий центр "Академія", 2000. – С. 151.

19. Шеремета П.М., Канищенко Л.Г. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі / За ред. О.І. Сидоренка. – К. : Центр інновацій та розвитку, 1999. – 80 с.

20. Ягупов В.В. Педагогіка : Навч. посібник. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

21. Davis P. Why Consumer Co-operatives Need Value Based Management / A British case-study incorporating the findings of the University of Leicester Study on behalf of the British Society for Co-operative Studies entitled. The Management Centre University of Leicester, UK, 2001. – 50 p.

Е. Слатвінська

Дидактические аспекты применения case-study технологии в профессиональной подготовке квалифицированных рабочих аграрного профиля

Характерной особенностью метода case-study является создание проблемной ситуации из реальной жизни. Использование метода case-study в процессе преподавания ряда предметов ученикам ПТУЗ сельхозпрофиля позволит усилить познавательный интерес к учебе, будет способствовать развитию исследовательских, коммуникативных и творческих навыков будущих аграриев.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, метод case-study, ПТО, ПТУ.

O. Slatvinska

Didactic aspects of case-study technology use in training skilled workers of agrarian profile

A unique feature of case-study method is a creation of problem situation from real life. The use of case-study method while teaching a number of subjects to students of agrarian profile vocational schools will enable to intensify cognitive interest to studies, will promote the advance of research, communicative and creative skills of future agrarians.

Key words: educational process, case-study method, agricultural vocational schools.